

RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMAN

RIKSDAGENS
JUSTITIEOMBUDSMANS
BERÄTTELSE
ÅR
2017

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

3.3

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

3.3.1

SPECIALUPPDRAGET AVSEENDE SKYDDET AV RÄTTIGHETERNA FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Finland ratificerade FN:s konvention och fakultativa protokoll om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD), nedan konventionen, den 10 juni 2016. I och med ratificeringen fick JO ett nytt specialuppdrag som regleras i lagen om riksdagens justitieombudsman. Riksdagens justitieombudsman, Människorättscentret och dess människorättsdelegation har hand om uppgifterna enligt artikel 33.2 i konventionen.

Syftet med konventionen är att främja, skydda och garantera personer med funktionsnedsättning fullständiga och jämlika mänskliga rättigheter och grundläggande friheter samt att främja respekten för människovärdet. De ledande principerna i konventionen är tillgänglighet och icke-diskriminering. I konventionen betonas att personer med funktionsnedsättning har rätt till självbestämmande och ska få delta i beslutsfattande som berör dem.

3.3.2

UPPGIFTERNA SOM NATIONELL MEKANISM

Uppgiften att främja, övervaka och skydda rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är ett arbete som involverar alla vid människorättsinstitutionen. Begreppet främja avser framtåttade, aktiva insatser såsom handledning, rådgivning, utbildning och informationsspridning. Målet med övervakningen är att utreda hur bra rättigheterna för personer med funktionsnedsättning formellt och faktiskt genomförs.

Begreppet övervakning betyder att informationen om det praktiska genomförandet av skyldigheterna i konventionen sammanställs och används så att de brister som observerats i genomförandet av skyldigheterna tillrättas. Med begreppet skydd avses statens direkta och indirekta skyldighet att skydda de rättigheter som fastställts i konventionen mot eventuella kränkningar.

JUSTITIEOMBUDSMANNEN

JO skyddar, främjar och övervakar att konventionen genomförs, inom ramen för sina befogenheter. JO har i uppdrag att utöva laglighetskontroll över den offentliga makten och att övervaka (skydda) att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

JO:s verksamhet har med tiden även fått en rättighetsfrämjande betoning. I klagomålsavgöranden och vid inspektioner granskas inte enbart förfarandets laglighet, utan man strävar efter att styra myndigheten eller den övervakande instansen att tillämpa ett förfarande som i så stor utsträckning som möjligt tillgodoser de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Laglighetskontroll och övervakning går hand i hand i JO:s arbete. Då JO inom ramen för sin laglighetskontroll gör observationer om missförhållanden som gäller rättigheterna för personer med funktionsnedsättning utgör detta också övervakning, genom att JO därmed på ett allmänt plan observerar hur förpliktelserna enligt konventionen tillgodoses i praktiken. Enligt JO:s praxis ska kränkningarna av de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna i första hand förhindras.

JO:s laglighetskontroll genomförs till största delen genom provning av klagomål, men missförhållanden undersöks också på eget initiativ och i form av inspektionsbesök. Förutom laglighetsövervakningen fungerar JO även som det nationella besöksorgan som avses i det fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr (OPCAT). Besöksorganet genomför inspektionsbesök på ställen där frihetsberövade personer befinner sig eller kan finnas, bl.a. bostadsenheter för personer med funktionsnedsättning.

För detta besöksuppdrag kan JO inkalla experter med relevant sakkunskap, t.ex. personer med funktionshinder som har sådan erfarenhet som är relevant med tanke på det nationella besöksorganets uppgifter. De två medlemmarna i människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning introducerades i oktober 2017 som externa experter i besöksorganets inspektioner. JO har utökat och kommer att utöka samarbetet med personer med funktionsnedsättning och med deras intresseorganisationer också på andra sätt inom denna verksamhet.

MÄNSKORÄTTSCENTRET

Kärnan i Människorättscentrets uppgift är att främja de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och att övervaka att de tillgodoses. Till skillnad från JO behandlar Människorättscentret inte klagomål och utövar inte laglighetskontroll. Människorättscentrets behörighet har inte begränsats till att omfatta enbart myndigheterna, så arbetet med att främja och övervaka att konventionen iakttas omfattar även enskilda aktörer.

Enligt lagen har Människorättscentret till uppgift

- att främja information, fostran, utbildning och forskning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och att främja samarbete på dessa områden,
- att ta initiativ och ge utlåenden med syftet att främja och tillgodose dessa rättigheter samt
- att delta i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga rättigheterna i fråga.

Den viktigaste uppgiften i anslutning till främjande och tillgodoseende av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna är en oberoende uppföljning av efterlevnaden av internationella människorättskonventioner, av genomförandet av de rekommendationer och slutsatser som internationella besöksorgan har gett Finland samt av verkställigheten av domar avkunnade av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. En lagstadgad uppgift som stöder uppföljningen är att utarbeta utredningar om tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Teman som genomsyrade mandatperioden var etableringen av Människorättscentrets roll på det omfattande aktörsfältet för rättigheter för personer med funktionsnedsättning och planeringen av den långsiktiga verksamheten. Till följd av det arbete som utfördes inom ramen för dessa teman riktades Människorättscentrets strategiska tyngdpunkter tydligare än tidigare till sådan verksamhet som producerar ett mervärde med tanke på främjandet och uppföljningen av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Följande strategiska tyngdpunkter i frågor om funktionsnedsättning har godkänts under mandatperioden:

- främjande av delaktigheten i samhället
- främjande av delaktigheten i beslutsfattande
- främjande av jämlikhet
- främjande av självbestämmanderätten
- utveckling och genomförande av uppföljningen av tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Arbetsliv och tillgänglighet lyftes fram som särskilda teman i fråga om främjande av delaktigheten i samhället för personer med funktionsnedsättning. Under mandatperioden startades ett kampanjsamarbete med diskrimineringsombudsmannen. Målet med mediekampanjen som genomförs tillsammans är att förändra attityderna gentemot personer med funktionsnedsättning i samhället och öka delaktigheten för personer med funktionsnedsättning i samhället. Genom kampanjen strävar aktörerna efter att öka medvetenheten om vilken ställning och vilka rättigheter personer med funktionsnedsättning har i det finländska samhället.

Människorättscentret publicerade de två första allmänna kommentarerna som kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning utfärdat, likhet inför lagen (artikel 12) och tillgänglighet (artikel 9), efter att ha låtit översätta dem till de nationella språken.

Människorättscentret ordnade ett temaseminarium om tillgänglighet den 1 juni 2017. Under seminariet behandlades aktuella författningsprojekt med anknytning till tillgänglighet, inklusive den byggda miljön och elektroniska tjänster. Diskussionen baserade sig på CRPD-kommitténs allmänna kommentar om tillgänglighet. Under en paneldiskussion betonade debattörerna att det är mer rationellt att sörja för tillgängligheten i förväg än i efterskott. Tillställningen ordnades i samarbete med delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE).

Människorättscentret ordnade under mandatperioden ett verkstadsprojekt kring rättsmedel riktat till handikapporganisationerna. Syftet med projektet var att göra deltagarna förtroga med de lagar som stiftats för att bekämpa diskriminering och utveckla deltagarnas färdigheter samt att sänka tröskeln för att utnyttja befintliga rättsmedel i diskrimineringsfrågor.

Människorättscentret utarbetar tillsammans med Handikappforum rf en webbenkät om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Resultatet av webbenkäten främjar Människorättscentrets arbete för att följa rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Samarbetet producerar också värdefull information med tanke på den parallella rapport som Handikappforum rf ska överlämna till kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning sommaren 2018.

Människorättscentret har under mandatperioden utarbetat sitt första strategidokument om uppföljning av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Strategin omfattar ett separat stycke om uppföljningen av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Människorättscentret och en representant för riksdagens justitieombudsman träffades den 28 februari 2017 i egenskap av medlemmar i CRPD-arbetsgruppen inom statens idrottsråds jämlikhets- och jämställdhetssektion. Vid mötet dis-

kuterades artikel 30 i konventionen och eventuella kontaktpunkter som människorättsinstitutionen skulle kunna ha i främjandet av idrott och motion på lika villkor för personer med funktionsnedsättning.

Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK) samlades nio gånger under mandatperioden. Vid mötena planerade och drog man upp riktlinjer för kommitténs verksamhet, diskuterade olika teman och lyssnade på olika utomstående experters inledande anföranden om olika teman.

Kommittén fick lyssna på inledande anföranden om bl.a. social- och hälsovårdsreformen och landskapsreformen, enkäten Hälsa i skolan, hörande av barn med funktionsnedsättning och tillgodo-seendet av självbestämmanderätten inom boendetjänster som tillhandahålls inom omsorgstjänsterna för utvecklingsstörda. Också kansliets funktionsnedsättningsgrupp deltog i verksamheten.

Kommittén har under mandatperioden utarbetat ett förslag till Människorättscentret och människorättsdelegationen. I förslaget framförde kommittén sin oro över att personer med funktionsnedsättning inte i tillräcklig utsträckning ges möjlighet att delta i social- och hälsovårdsreformen och landskapsreformen. Människorättsdelegationen ansåg att det var viktigt att kommitténs förslag delges social- och hälsovårdsministeriet och delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE) med tanke på eventuella fortsatta åtgärder.

I sitt svar ansåg Människorättscentret att det är viktigt att man utreder vad delaktighetsskyldigheten i FN:s handikappkonvention innebär i praktiken och hur skyldigheten bör genomföras på nationell nivå. Till följd av kommitténs förslag beslutade Människorättscentret att inkludera uppdraget att undersöka delaktighetsskyldigheten i verksamhetsplanen för 2018.

FUNKTIONSNEDSÄTTNINGSGRUPPEN

Kansliets funktionsnedsättningsgrupp samlades åtta gånger. I funktionsnedsättningsgruppen ingick tre experter från JO och en expert från Människorättscentret. Funktionsnedsättningsgrup-

pen samarbetade intensivt med människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning under 2017. De ärenden som lyftes fram vid kommitténs eller funktionsnedsättningsgruppens möten diskuterades naturligt på ett eller annat sätt eftersom två medlemmar i funktionsnedsättningsgruppen också var expertmedlemmar i människorättskommittén.

Funktionsnedsättningsgruppen uppdaterade med tanke på JO:s kanslis inspektioner en blankett med anvisningar om att vid alla JO:s inspektioner bedöma den fysiska tillgängligheten, tillgängligheten i data- och kommunikationsmiljön samt att göra andra observationer om hur rättigheterna för personer med funktionsnedsättning tillgodoses vid inspektionsobjektet. Blanketten presenterades också för människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning och medlemmarna i kommittén hade möjlighet att kommentera den.

I fråga om samarbete med myndigheter har gruppen samarbetat med Valvira och regionförvaltningsverken samt med diskriminerings- och jämställdhetsnämnden. Samarbetet med regionförvaltningsverken har skett i samband med inspektioner och val av inspektionsobjekt.

Medlemmarna i funktionsnedsättningsgruppen deltog i de evenemang kring rättigheter för personer med funktionsnedsättning som riksdagens samlingsgrupp för handikappärenden (VAMYT) ordnade. Två medlemmar i funktionsnedsättningsgruppen deltog i de möten som laggruppen för den handbok för handikappservice som upprätthålls av Institutet för hälsa och välfärd höll. Under mötena behandlar man bl.a. den nyaste rättspraxisen som berör tjänsterna för personer med funktionsnedsättning och följer arbetet för reformen av lagstiftningen om personer med funktionsnedsättning.

Funktionsnedsättningsgruppen har under 2017 bl.a. kartlagt innehållet i den nationella mekanismens uppgift vid JO:s kansli och Människorättscentret samt funderat på metoder för delaktiggörande och samarbete tillsammans med människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning. Funktionsnedsättningsgruppen fick vid ett möte lyssna på ett inledande anförande om hörande av barn med funktionsnedsättning. Hela kansliet hade möjlighet att åhöra detta anförande.

I samband med att kansliets externa webbplats förnyades framförde funktionsnedsättningsgruppen ett förslag gällande innehållet på den webbplats om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som ska skapas.

Medlemmarna i funktionsnedsättningsgruppen deltog i två undersökningar i egenskap av representant för JO:s kansli. Den första var en enkätundersökning om att möjligheten att leva självständigt (artikel 19 i konventionen) och avveckling av institutioner som genomfördes av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA). I den andra intervjun, som genomfördes per telefon, kartlades tillgodoseendet av jämlikheten i bostadsprojekt avsedda för utvecklingsstörda som finansierades med statligt stöd. Intervjun genomfördes av Stiftelsen för Rehabilitering tillsammans med Referenssi Oy på uppdrag av miljöministeriet.

Medlemmar i funktionsnedsättningsgruppen föreläste om klientens rättigheter i JO:s avgörandeprocess och frågor kring tillämpning av lagstiftning med anknytning till funktionsnedsättningar och ålder under förhandlingsdagarna om tjänster för personer med funktionsnedsättning, om personlig assistans och arbete under dagarna för personlig assistans och om rättigheter för personer med funktionsnedsättning på statsrådets kurs i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Dessutom föreläste en medlem i gruppen om FN:s konvention och dess fakultativa protokoll för delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE) och om mänskliga rättigheter för personer med minnessjukdom ur laglighetsövervakarnas perspektiv vid en minneskonferens som ordnades av Alzheimer Centralförbundet.

INTERNATIONELLT SAMARBETE

Genom att samarbeta internationellt eftersträvar Människorättscentret i synnerhet att nå en djupare substanskompetens och identifiera god praxis. Under mandatperioden deltog Människorättscentret i ett diskussionstillfälle som ordnades av CRPD-kommittén. Vid tillfället behandlades utkastet till allmän kommentar om artikel 5.

Dessutom deltog Människorättscentret aktivt i verksamheten inom ENNHRI:s CRPD-arbetsgrupp. CRPD-arbetsgruppen utarbetade under mandatperioden ett utlåtande om CRPD-kommitténs utkast till allmän kommentar om artikel 5. Utlåtandet togs med i GANHRI:s utlåtande och lämnades till CRPD-kommittén i december 2017. Dessutom utfärdade Människorättscentret ett eget utlåtande om CRPD-kommitténs utkast till allmän kommentar om artikel 19.

Människorättscentret deltog i konventionens partsmöte i New York. I anslutning till partsmötet ordnade GANHRI på initiativ av Människorättscentret ett bieveemang, under vilket man behandlade delaktiggörande av personer med funktionsnedsättning i människorättsinstitutionernas verksamhet i fråga om främjande och uppföljning av verkställandet av konventionen.

Dessutom ordnade Människorättscentret ett möte för de representanter för människorättsinstitutioner som vad på plats vid partsmötet. Under mötet planerade man hur de rättigheter som personer med funktionsnedsättning har bättre skulle kunna synliggöras i GANHRI:s verksamhet.

3.3.3 VERKSAMHETSMILJÖ OCH AKTUELLA LAGSTIFTNINGSPROJEKT

I konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning definieras personer med funktionsnedsättning som personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på samma villkor som andra. Enligt den här definitionen ska en funktionsnedsättning betraktas som ett förhållande mellan det funktionshinder som en persons skada eller sjukdom medför och samhället.

I statsrådets principbeslut om trygghet av individuellt boende och tjänster för personer med utvecklingsstörning från 2012 fastställdes som huvudmål att inte en enda person med funktionsnedsättning ska bo på institution efter 2020. I Finland finns det uppskattningsvis cirka 40 000 personer med utvecklingsstörning. Förändringen av servi-

cestrukturen inom vården av utvecklingsstörda från institutionsvård till assisterat boende har pågått hela 2000-talet.

Ett delmål för avvecklingen av institutionsboendet för personer med utvecklingsstörning var att högst 500 personer ska bo på institution 2016. Detta mål uppnåddes emellertid inte. I slutet av 2016 fick 920 klienter institutionsvård för personer med utvecklingsstörning (1 093 klienter år 2015), av vilka sammanlagt 795 personer var långvariga klienter (962 år 2015) (THL:s statistikrapport 42/2017, 20.11.2017). Som långvariga klienter räknas de klienter för vilka det har fattats ett beslut om långvarig vård eller som har fått vård över 90 dygn.

I slutet av 2016 var 131 av de långvariga klienterna under 18 år och sammanlagt 191 barn vårdades på institution. Antalet långvariga klienter under 18 år har hållits på samma nivå under de senaste åren (Socialvårdens vårdanmälningsregister, Institutet för hälsa och välfärd).

År 2016 fick 21 079 personer personlig assistans. År 2009 var motsvarande siffra 6 598 personer. Tjänsten är en subjektiv rätt från och med september 2009.

År 2015 fick sammanlagt 100 428 klienter handikappservicens färdtjänst. År 2015 bodde totalt 5 737 klienter i ett serviceboende för gravt handikappade medan motsvarande siffra år 2016 var 6 214 klienter. Antalet mottagare av tjänster har under en längre tid ökat på nationell nivå.

Kommunerna har ålagts en ny på kommunallagen (410/2015) baserad skyldighet att inrätta ett råd för personer med funktionsnedsättning. Denna bestämmelse i kommunallagen trädde i kraft den 1 juni 2017. Kommunen ska inrätta ett råd för personer med funktionsnedsättning och rådet ska ges möjlighet att påverka planering, beredning och uppföljning inom olika kommunala verksamheter. Personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga och organisationer ska finnas representerade i rådet för personer med funktionsnedsättning. Rådet kan vara gemensamt för flera kommuner.

Råden är inga offentliga kommunala organ utan fungerar som kanaler för hörande och påverkan. I kommunallagen framhävs att råden för personer med funktionsnedsättning ska ha en ak-

tiv roll. Lagen förutsätter också att rådet för personer med funktionsnedsättning får information i god tid. Många kommuner har gjort upp ett eget politiskt program som baserar sig på principerna i FN:s konvention. Programmet fungerar som politisk vägvisare i kommunen. Det förbinder också olika parter att förbättra ställningen för personer med funktionsnedsättning i kommunen.

Statsrådet har utfärdat en ny förordning om byggnaders tillgänglighet (241/2017). Den gäller bygglovsansökningar som görs efter den 1 januari 2018. Enligt miljöministeriet förtydligar förordningen kraven på tillgängligt byggande och minskar de kommunvisa tolkningsskillnaderna. Genom den nya förordningen specificeras många sådana mått i anslutning till tillgängligt byggande som hittills lämnat utrymme för tolkning.

Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2017–2019 godkändes som statsrådets principbeslut den 16 februari 2017. Ett kärnområde i handlingsplanen är självbestämmanderätt inom social- och hälsovården.

Social- och hälsovårdsministeriet (SHM) fortsätter med arbetet att bereda lagstiftningen om självbestämmande. Bestämmelserna om självbestämmande i lagen om utvecklingsstörda ska enligt planerna överföras till en allmän lag i samband med reformen. Dessutom finns det behov av att ändra lagstiftningen om självbestämmanderätt inom barnskyddet, mentalvårdstjänsterna och missbrukarvården, som lämnades utanför den tidigare beredningen av lagen om självbestämmanderätt. Minnessjuka utgör den största enskilda gruppen som berörs av reformen.

Ett av statsminister Juha Sipiläs regerings spetsprojekt är Vägar in i arbetslivet för partiellt arbetsföra (OTE), vars mål är att i betydande grad öka andelen partiellt arbetsföra som hålls kvar i arbetslivet och sysselsätter sig på den öppna arbetsmarknaden. Spetsprojektet, som består av åtta projekt, ligger på social- och hälsovårdsministeriets ansvar. Utbildningen av koordinators för arbetsförmågan är en del av regeringens spetsprojekt Vägar in i arbetslivet för partiellt arbetsföra, som strävar efter att partiellt arbetsföra ska kunna stanna kvar i arbetslivet eller sysselsätta sig på den öppna arbetsmarknaden.

En skada eller sjukdom innebär inte nödvändigtvis att en person är arbetsoförmögen eller ens partiellt arbetsföra. En koordinator för arbetsförmågan är en expert på social- och hälso- och arbetslivstjänster som har i uppgift att se till att ingen blir utanför arbetslivet på grund av nedsatt arbetsförmåga.

Spetsprojektet är en del av reformen av lagstiftningen och servicesystemet i fråga om socialvårdens verksamhet och arbetsverksamhet som stödjer sysselsättningen. I reformen förnyas följande tjänster: verksamhet som stödjer sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning (socialvårdslagen), arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning (socialvårdslagen), arbetsträning och arbetsterapi som omfattas av specialomsorgerna (lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda) och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte).

EU:s funktionshinderkort (EU Disability Card) tas i bruk i Finland våren 2018. Med EU:s funktionshinderkort kan personer med funktionsnedsättning intyga att de har en funktionsnedsättning eller behöver en assistent i Finland och de övriga EU-länderna. Funktionshinderkortet är frivilligt och ger inte rätt till några sociala förmåner.

Reformen av lagstiftningen om personer med funktionsnedsättning fortsatte som en del av totalrevideringen av lagstiftningen för socialvården samt den reform av servicestrukturen som är under beredning. Målet är att bestämmelser om särskild service för personer med funktionsnedsättning ska finnas i en ny speciallag som på lika grunder gäller för alla kategorier av personer med funktionsnedsättning. Lagberedningen fortsätter som tjänsteuppdrag vid social- och hälsovårdsministeriet.

UTLÅTANDE

BJO gav SHM ett utlåtande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av lagen om service och stöd på grund av funktionsnedsättning och socialvårdslagen (3414/2017).

3.3.4 LAGLIGHETSÖVERVAKNING

Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning har haft extra stor tonvikt i kansliets verksamhet sedan 2014 då JO:s årsberättelse för första gången innehöll ett eget avsnitt för observationer om dessa personers rättigheter i laglighetskontrollssyfte, och ett eget sakområde inrättades för frågor som gäller rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Ärendena inom detta sakområde avgjordes av JO Petri Jääskeläinen och huvudföredragande var äldre JO-sekreterare Minna Verronen. Ärenden gällande personer med funktionsnedsättning inom socialvården föredrogs även av referendarierådet Tapio Rätty och äldre JO-sekreterare Juha-Pekka Konttinen.

Alla klagomål statistikförs i första hand enligt de myndighetsinstanser och förvaltningsområden (socialvård, socialförsäkring, hälso- och sjukvård, undervisnings- och kulturmyndigheter osv.) som avgörandena berör. I laglighetsövervakningen kan alla förvaltningsområden komma att inspekteras med avseende på tillgodosendandet av rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I det här avsnittet refereras ärenden där tillgodosendandet av rättigheter för personer med funktionsnedsättning har varit centralt, oavsett förvaltningsområde.

KLAGOMÅL OCH EGNA INITIATIV

JO avgjorde 242 klagomål och egna initiativ inom sakområdet, vilket var fler än året innan (171) och även fler än under tidigare år. JO avgjorde sju ärenden som tagits upp på eget initiativ. Tre egna initiativ gällde tillgängligheten på vissa förhandsröstningsplatser och brister i tryggheten av valhemligheten.

Av ärendena ledde 62 till åtgärder (27 %). Åtgärdsprocenten är betydligt högre än den genomsnittliga (18) vid JO:s kansli. I två ärenden gavs en anmärkning och ett ärende ledde till framställning. I 41 ärenden delgav JO sin uppfattning och 13 ärenden ledde till andra åtgärder. På grund av det stora antalet fall som ledde till åtgärder är det

omöjligt att i denna berättelse referera eller över huvudtaget nämna alla avgöranden i klagomål som gällde personer med funktionsnedsättning.

Många avgöranden gällde kommunernas sociala myndigheter. Detta beror på att kommunens uppgift är att se till att sociala tjänster såsom specialomsorger om utvecklingsstörda personer och service och stöd på grund av handikapp ordnas. Därmed ingick de flesta avgörandena om personer med funktionsnedsättning (totalt 150 och 130 år 2016) i socialvårdens ärendegrupp. Sammanlagt 40 ärenden gällde personlig assistans enligt handikappservicelagen, 34 ärenden gällde färdtjänst och 22 ärenden gällde utvecklingsstördas rättigheter.

JO avgjorde 34 ärenden som omfattades av socialförsäkringen och tolv ärenden som gällde undervisning. Ärenden som berör rehabiliteringsklienter inom mentalvården behandlas i avsnittet om hälso- och sjukvård, ärenden som berör personer med minnessjukdom behandlas i avsnittet om äldre personers rättigheter och antalet klagomål gällande dessa ärenden har knappt alls beaktats i det totala antalet avgjorda ärenden som nu presenteras.

Klagomål i anknytning till tjänster enligt handikappservicelagen gällde bl.a. försummelser att fatta beslut om tjänster, klientavgifter, bemötande av klaganden i kundbetjäningssituationer eller vid boendeenheter, dröjsmål i behandlingen av ansökningar, tillämpningsanvisningar för kommunens tjänster och anordnande av service.

Ärenden som bedömdes inom socialförsäkringen handlade om FPA:s förfarande i fråga om anordning av tolktjänster och beviljande av förmåner för personer med funktionsnedsättning, såsom handikappbidrag och rehabiliteringsstöd. Ett missförhållande i utbildningssfären var bristerna i fråga om rättsskyddet. Detta är särskilt vanligt när utbildningsarrangören och föräldrarna är oense om vilket stöd barnet behöver för sitt lärande och sin skolgång och hur stödet ska ordnas.

Inom hälso- och sjukvården handlade det om vården och bemötandet av en person med funktionsnedsättning, ersättning för hjälpmedel för medicinsk rehabilitering, anordnade av medicinsk rehabilitering och tillräckliga hälsotjänster samt beaktande av en funktionsnedsättning på fängelse-sjukhus.

INSPEKTIONSBesøg

Antalet inspektionsbesök på bostadsenheter för personer med funktionsnedsättning var större än föregående år. JO utförde 20 inspektionsbesök varav 19 på bostadsenheter för personer med personer med intellektuell funktionsnedsättning. Vid tre objekt fanns klienter som omfattades av specialomsorger som är oberoende av en persons vilja (enheten för serviceboende med heldygnsom-sorg Honkatähti inom Samkommunen för social- och hälsovårdstjänster i Norra Karelen, Siun sote, samt undersöknings- och rehabiliteringsenheten för vuxna Kaisla och rehabiliteringsenheten för vuxna Satama inom Vaalijala samkommun).

Merparten av inspektionsbesöken skedde på enheter för utvecklingsstörda och personer med grav funktionsnedsättning, vilka även omfattas av det nationella besöksorganets (OPCAT) behörighet. Objekten bestod av såväl samkommuners och kommuners egna enheter som serviceenheter som upprätthölls av privata serviceproducenter (t.ex. Stiftelsen Rinnehemmet) och som kommunen hade köpt tjänster av.

Det gjorde elva oanmälda inspektioner. De övriga inspektionsbesöken anmäldes på förhand och dokumentation skaffades i förväg om bl.a. anteckningar och beslut om begränsningsåtgärder. Detta är ett sätt att förse sig med kvalitativ information om enhetens verksamhet i förväg. De besökta verksamhetsställena ombads meddela anhöriga och närstående till de boende om att det fanns tillfälle att samtala konfidentiellt med inspektörerna. Nio boendeenheter för utvecklingsstörda inspekterades efter förhandsanmälan. En förteckning över inspektionsobjekten finns i bilaga 6.

Hur tillgänglighet och delaktighet har främjats är genomgående teman enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som kansliet fäster uppmärksamhet vid i samband med inspektionsbesöken. I artikel 9 i konventionen finns bestämmelser om tillgänglighet och möjligheten att delta fullt ut samt om tillgång på samma villkor som andra till den fysiska miljön. Artikel 19 i konventionen handlar om delaktighet i samhället och att samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten

ska vara tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svara mot deras behov.

Också de nya bestämmelserna i lagen om utvecklingsstörda kräver att tillvägagångssätten preciseras och omvärderas. Det är inte alltid som en person med funktionsnedsättning själv förmår klaga och därför är det särskilt viktigt att inspektioner utförs.

Iakttagelserna vid inspektioner som gjorts i egenskap av nationellt besöksorgan har redogjorts i avsnitt 3.4 s. 92.

INSPEKTIONSOBSERVATIONER OM TILLGÄNGLIGHET OCH FRÄMJANDE AV DELAKTIGHETEN

Det är etablerad praxis att under inspektionsbesök inom olika förvaltningsområden fästa uppmärksamhet vid hur rättigheterna för personer med funktionsnedsättning iakttas, t.ex. frågan om tillgänglighet på ämbetsverk och i miljön samt tillgången till information och möjligheten att utträta ärenden ur olika aktörers perspektiv. Nedan framläggs en sammanställning av enskilda problem som främst observerats i samband med inspektioner.

Enheter för barnskydd

- Ingången till byggnaderna vid ungdomshemmet Nummela, specialenheten för barnskydd Honkalyhty och barnhemmet Outamo var inte tillgänglig (5681, 6546 och 5500/2017).
- Vid ingångarna till Peiponpesä (Familiar Oy) och Lukkarila enhet för barnskydd fanns ramper via vilka personer i rullstol kan komma in (619 och 5727/2017).
- Ungdomshemmet Nummela hade ingen tillgänglighetsanpassad toalett (5681/2017).

Omsorgs- och boendeenheter för äldre

- I ålderdomshemmet Aamurusko var dörröppningarna smala och försedda med trösklar och belysningen var otillräcklig (6185/2017).
- Rampen till huvudingången vid Antinkoti, som upprätthålls av stiftelsen Helsingin Seniorisäätiö, var brant och lång. Det fanns en varningstavla som varnade om detta. BJO bad stadens social- och hälsovårdssektor att meddela vilka åtgärder som hade vidtagits eller ska vidtas för att göra rampen till ingången säkrare (4210/2017).
- Servicecentret Viherlaakson muistipalvelukeskus och dess stora inhägnade gårdsområden konstaterades vara tillgängliga och sådana att en person med minnessjukdom som använder hjälpmedel tryggt kunde röra sig och leva i utrymmena. Skyltar och belysning var lämpliga. Få invånare kunde använda armbandslarmet, men i rummen hade installerats smartapparater som skickade ett meddelande till vårdarnas terminal om en klient föll i sitt rum, befann sig en längre tid på toaletten eller lämnade sitt rum på natten (2065/2017).
- Servicehuset Timontalos gårdsområde och servicehus var tillgängliga. Det fanns stödräcken i servicehusets korridorer (6713/2017*).
- Servicehuset Marttila konstaterades till alla delar vara tillgängligt och kommunens serviceelinje stannade på servicehusets gård. Invånarna hade larmapparater runt handleden och i rummen och i rummen fanns också smartapparater som skickade ett larm till vårdarens telefon om en invånare t.ex. föll från sängen (6712/2017*).
- Det fanns ingen information om servicehus vid namn Timontalo och Marttila på webbplatsen för Päijänne-Tavastlands samkommun för basservice. BJO konstaterade att tillgängligheten också gällde åtkomsten till webbplatsen. BJO fäste samkommunens uppmärksamhet vid att den bör göra webbplatsen för servicehusen som tillhandahåller omsorg dygnet runt för äldre lättare att nå, tydligare och mer informativa (6712* och 6713/2017*).

Boendeenheter för personer med utvecklingsstörning eller funktionsnedsättning

- Ramperna till ingången till Stiftelsen Rinnehemmets psykiatriska undersöknings- och rehabiliteringsenhet för utvecklingsstörda Turva och Vaalijala samkommuns administrativa byggnad var så branta att en person som behöver hjälpmedel för att röra sig inte klarade av att ta sig upp för dem ensam (5794* och 6800/2017*).
- Ingången till radhusenheten vid Vaalijalas rehabiliteringsenhet Kaisla var inte tillgänglig. En person som behövde hjälpmedel för att röra sig klarade inte av att gå in i enheten på egen hand. I regel var de utrymmen som inspekterats i övrigt tillgängliga vad gäller möjligheten att röra sig i dem (6800/2017*).

I Helsingfors stads grupphem Aurinkolahti gjordes följande observationer:

- Den plats där följeslagartrafik kan stanna befann sig i närheten av ingången till grupphemmet. Stenbeläggningen på platsen hade en cirka 5 cm hög tröskel.
- För att öppna dörren måste man trycka på en summer. Därefter öppnades dörren, men den var tung. Dörrsummern var upplyst. Summerna fanns ganska högt upp med tanke på personer i rullstol.
- Grupphemmet hade tre våningar. Det fanns en hiss, vars dörrar öppnades automatiskt. I hissen kunde siffrorna som anger våningen kännas med fingret. Knappen för utgångsvåningen avvek från de övriga knapparna. Dörrarna i inomhuslokalerna kunde inte tydligt urskiljas från väggen (4378/2017*).
- Enheterna för institutionsvård inom Eskoos samkommun för socialtjänster var tillgängliga för personer som behöver hjälpmedel för att röra sig (2398* och 2413/2017). Samkommunen för socialtjänster hade en enhet för boendeservice, som var belägen på tredje våningen. Våningshusets första våning var tillgänglig för personer som behöver hjälpmedel för att röra sig och man kunde komma till andra och tredje våningen med hiss, som dock var så trång att personer som använder elrullstol inte kom in i den (628/2017*).

- I Stiftelsen Rinnehemmets psykiatriska undersöknings- och rehabiliteringsenhet för utvecklingsstörda Turva och bostäderna Leivola inom Kajanalands samkommun för social- och hälsovård var lokalerna besvärliga och dörrarna svåra att öppna för personer som använder elrullstol. I närheten av Turva fanns en parkeringsplats reserverad för personer med nedsatt rörelseförmåga, men på gården till bostäderna Leivola i Sotkamo fanns inga parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning (5794* och 1193/2017*).
- Anvisningarna om hur knapparna i hissen i bostäderna Leivola används var endast på engelska. Eftersom hissknapparna kan betraktas som sådana skyltar som avses i språklagen och som gäller hissens funktion, uppmanade JO enheten att sätta upp finskspråkiga texter om hissens olika funktioner (1193/2017*).
- I toaletten i en av Leivolans bostäder där en person som sitter i rullstol bor fanns knappen för att öppna toalettdörren på väggen mitt emot toaletten. Dörren öppnades mot rummet, vilket innebar att personen i rullstol var tvungen att backa bort från dörren när den öppnades för att dörren skulle komma upp. Dessutom kunde invånaren inte reglera duschstolen som fästs på badrummets vägg så att den var på lämplig höjd för personen i fråga (1193/2017*).
- Det fanns ingen information om Leivolans bostäder på webbplatsen för Kajanalands samkommun för social- och hälsovård och då inspektionen gjordes fanns heller inga broschyrer som vilka tjänster som erbjuds. Servicechefen skickade senare en broschyr i elektroniskt format. JO fäste samkommunens uppmärksamhet vid att informationen om den service samkommunen erbjuder ska vara uppdaterad och tillgänglig på internet och annat sätt (1193/2017*).
- JO betonade vikten av alternativa kommunikationsmetoder och att det för en lyckad vård och omsorg är viktigt att ständigt utveckla personalens interaktionsfärdigheter. Man borde fästa särskild uppmärksamhet vid kommunikation som stödjer och ersätter tal och underlätta användningen av sådana metoder. Klientens service- och vårdplan ska innehålla uppgifter om vilka kommunikationsmetoder personen tillämpar (1193/2017*).

En föredragande som deltog i inspektion av grupphemmet Aurinkolahti trycker på huvudingångens dörrsummer.

Stödhem

- Vid en inspektion av ett stödhem i två våningar för bostadslösa patienter inom missbruk- och mentalvården framgick att korridorerna på den nedre våningen var mycket smala och labyrintiska och att det enda sättet att komma upp till den övre våningen var via branta trappor (4032/2017).

Förhandsröstningsställen

På order av JO gjorde två tjänstemän från JO:s kansli, varav den ena använde rullstol, en oanmäld inspektion vid sju förhandsröstningsställen i olika kommuner för kommunalvalet 2017 (Esbo, Vanda, Helsingfors, Kyrkslätt, Nurmijärvi, Tusby och Kervo).

- Vid en del inspektionsobjekt noterades brister i tillgängligheten, som orsakades av gruset på gården, gårdens form och hinder för tillgängligheten orsakade av rampen samt av höga trösklar och tunga dörrar. Därtill var en del av röstningsställena små, trånga och ljudnivån hög.
- JO uppmärksammade de städer och kommuner som var föremål för inspektionen samt deras centralvalnämnder om att ovan konstaterade allmänna observationer gällande skyltarnas synlighet, bristande tillgänglighet samt trängsel i röstningslokalerna.
- JO ansåg att det var positivt att det nu, till skillnad från under tidigare oanmälda inspektioner, vid förhandsröstningsställena i Esbo, Vanda och Helsingfors fanns s.k. hinderfria valbås för röstare som använder rullstol, rollator eller andra hjälpmedel för att röra sig. Dessutom noterade JO nöjt att också Kervo stads förhandsröstningslokal i servicecentret Sampola, som inspekterades för första gången, hade ett s.k. hinderfritt valbås (2164/2017*).
- Efter inspektionen utredde JO på eget initiativ hur valhemligheten tillgodoses i de kommuner (Kyrkslätt, Nurmijärvi och Tusby) vars förhandsröstningsställen inte hade ett hinderfritt valbås för röstare som använder rullstol eller andra hjälpmedel för att röra sig utan som i stället erbjöds ett underlag att ha i famnen.
- JO noterade nöjt att enligt utredningarna från kommunerna hade man på röstningsområdena redan inför röstningen på valdagen ordnat med s.k. rullstolsanpassade valbås, och man hade i övrigt också på röstningsområdena förberett sig på röstare som behövde specialarrangemang. Därtill meddelade centralvalnämnderna att man när man fattar beslut

om röstningsställen och i arrangemangen vid röstningsställena strävar efter att ta tillgängligheten och tryggheten av valhemligheten i beaktande. Därför föranledde inte ärendena till vidare åtgärder från JO:s sida, förutom det att JO påpekade de problem för hinderfrihet och tillgänglighet samt för att röstningen ska vara störningsfri som de faktorer som noterats i granskningsprotokollet innebär (2493, 2440* och 2441/2017*).

Förhandsröstningsstället i Esbo hade tre valbås, varav ett var s.k. hinderfritt valbås för väljare som använder rullstol, rollator eller andra hjälpmedel för att röra sig.

Förhandsröstningsstället i Kyrkslätt hade inte något eget hinderfritt valbås och väljarna erbjöds ett underlag att ha i famnen.

Röstningsställe

JO delgav Kolari stadsstyrelse och centralvalnämnden sina uppfattningar om de allvarliga bristerna i tillgängligheten vid röstningsstället vid Kolari gymnasium. I ärendet som undersöktes med anledning av ett klagomål framgick att det vid röstningslokalen i Kolari gymnasium i samband med valdagen för kommunalvalet den 9 april 2017 hade förekommit betydande brister i tillgängligheten. Det fanns inte heller något hinderfritt valbås i röstningslokalen. En person som använde sig av rullstol blev tvungen att rösta så att i dennes famn placerades ett löst skrivunderlag, som stöddes av valfunktionären (2622/2017*).

Fängelse

BJO delgav Vanda fängelse, Södra Finlands brottspåföljdsregions regioncentrum och Brottspåföljdsmyndighetens centralförvaltningsenhet om sina observationer gällande lokalernas tillgänglighet och informationen om tillgänglighet på fängelsets webbplats i samband med ett inspektionsbesök i Vanda fängelse den 28 november 2017. BJO bad instanserna att före den 1 juni 2018 meddela vilka åtgärder observationerna eventuellt gett anledning till (6206/2017*).

- Vid inspektionen observerades bl.a. att det på fängelsets parkeringsområde utanför porten fanns två parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning, från vilka rutten till fängelsets ingång var tillgänglig. På Brottspåföljdsmyndighetens webbplats för Vanda fängelse nämndes dock inte att det finns parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning och att personer som använder hjälpmedel (t.ex. rullstol) kan komma till fängelset på besök.
- En brist som observerades i fängelsets lokaler var att det inte hade installerats en enda induktionsslinga för hörselskadade (t.ex. i möteslokaler). I fängelset fanns heller ingen mobil induktionsslinga.
- Under inspektionen observerades också flera brister och saker som bör utvecklas i cellen för personer med funktionsnedsättning. BJO uppmanade Brottspåföljdsmyndighetens centralförvaltningsenhet att uppmärksamma de faktorer som konstaterats i protokollet vid planering och reparation av fängelser.

Läroanstalt

- Under en inspektion av en skola inspekterades efter besöket i klassrummen skolans lokaler under ledning av elever. Vid inspektionen konstaterades att lokalerna var tillgängliga. Det fanns en tillgänglig toalett i lokalerna (4068/2017).

- Vid en annan inspektion diskuterades vilka specialarrangemang som beviljas studerande med funktionsnedsättning vid universitetet. T.ex. finns det möjlighet att få mer tid under inträdesprovet på grund av läs- och skrivsvårigheter. Universitetet hade inga rullstolsbundna studerande vid tidpunkten för inspektionen (1007/2017).

Tingsrätten

- Byggnaden för Östra Nylands tingsrätt hade rättssalar i tre våningar, men endast på första våningen fanns en tillgänglig toalett. Gällande lagstiftning kan inte nödvändigtvis anses förutsätta att det byggs en tillgänglig toalett på varje våning i en offentlig servicebyggnad. I byggbestämmelserna har inte desto noggrannare specificerats hur många tillgängliga toaletter det ska finnas, men antalet wc- och tvättutrymmen dimensionerade och utrustade för rörelsehindrade personer i rullstol och som rör sig med hjälp av rollator, både sådana som klarar sig själva och som behöver en assistent, ska betraktas som tillräckligt.
- JO ansåg i sitt svar på klagomålet att det var positivt att tingsrätten hade meddelat att den kommer att installera lämpliga skyltar för inva-wc i tingsrättens lokaler (på tredje våningen).
- Enligt utredningen går det i praktiken att ordna både förberedelsesammanträden och huvudförhandlingar i salarna på den första våningen i tingsrätten. Enligt JO är domstolen skyldig att överväga att göra rimliga anpassningar om en person med funktionsnedsättning i god tid före rättegången ber att sammanträdet ska ordnas på byggnadens första våning, där det finns en tillgänglig toalett. Då ska domstolen bedöma om det med tanke på arrangemangen kring lokalerna är möjligt att flytta förhandlingen vid sammanträde till en sal på första våningen. JO skickade sitt avgörande till lagmannen vid tingsrätten för kännedom (339/2017*).

Klient- och mottagningslokaler

- JO ansåg att Uleåborgs stads välfärdstjänster inte hade säkerställt att det för klaganden i verkligheten fanns en tillgänglig rutt till handikappservicens enhet för servicehandledning, och därför kunde förfarandet inte betraktas som lämpligt. Av den videoinspelning som klaganden hade skickat till JO framgick att dörren till hissen till enheten för servicestyrning inte öppnades för klaganden eftersom personen på grund av sin funktionsnedsättning inte kunde svara på de frågor som ställdes via tjänstemannens summertelefon.
- JO betonade att klient- och mottagningslokaler inom socialvården ska vara tillgängliga för alla, oberoende av personens funktionsnedsättning eller andra funktionshinder. Om man måste kunna kommunicera genom tal för att komma in i en klient- och mottagningslokal inom socialvården, kan detta försätta en stum person i olikvärdig ställning jämfört med andra. Exempelvis kan också en döv eller hörselskadad persons möjligheter att självständigt och på egen hand uträtta ärenden i lokaler inom socialvården försvåras eller förhindras om personen inte hör de frågor som ställs via talförbindelsen och därmed heller inte kan besvara frågorna med andra kommunikationsmetoder.
- JO betonade allmänt att socialvårdsmyndigheten måste ordna sådana klient- och mottagningslokaler för klienter där det tas hänsyn till klienternas integritet och en förtrolig klientrelation kan tryggas (3979/2016).

Nödtextmeddelandetjänsten

Vid den tillställning som ordnades vid JO:s kansli i oktober 2016 om olika kommunikationsmetoder och hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning kritiserade Finlands Dövas Förbunds representant att nödcentralerna inte har ett enhetligt telefonnummer dit man kan skicka nödtextmeddelanden. Till skillnad från det allmänna nödnumret 112 har alla sex nödcentraler ett eget nummer för nödtextmeddelanden.

BJO utredde på eget initiativ hur nödtextmeddelandetjänsten kommer att ordnas i det nya nationella nödcentralsdatasystemet (ERICA). Även om det nya nödcentralsdatasystemet som ska användas av alla aktörer inte togs i bruk under 2017 kunde det riksomfattande nödtextmeddelandenumret 112 börja användas från den 1 december 2017. Tjänsten förutsätter förhandsregistrering. Ärendet föranledde inte vidare åtgärder (4942/2016).

3.3.5 AVGÖRANDEN

SOCIALVÅRD

Beslutsfattande

Beslut gällande tjänster och stödverksamhet enligt handikappservicelagen ska tas utan obefogad dröjsmål och senast tre månader efter att personen med funktionsnedsättning eller hans företrädare ansökt om service eller stöd. Enligt BJO är det fråga om en bestämmelse gällande den maximala behandlingstiden som inte kan tolkas som en sådan behandlingstid för ansökan som skulle ge myndigheten möjlighet att senarelägga sitt beslutsfattande till slutet av tidsfristen utan saklig orsak för att utreda ärendet.

Då man bedömde om det individuella ärendet skulle behandlas utan dröjsmål borde man också ha beaktat vilken betydelse ärendet hade för den person som ansökte om servicen eller stödåtgärden. Ju viktigare ärendet är för den berörda partens dagliga liv (t.ex. subjektiva rättigheter enligt handikappservicelagen, såsom färdtjänst), desto snabbare ska man försöka behandla ärendet (3689/2016*).

I ett annat avgörande betonade JO att myndigheten också i oklara ärenden och ärenden som är föremål för tvist för klienten utan oskäligt dröjsmål ska fatta ett överklagbart beslut, såvida inte utredningen av ärendet av särskilt skäl kräver en längre behandlingstid. JO ansåg att socialväsendet i det här fallet, eftersom man inte efter förhandlingar

nådde förlikning gällande ändringsarbeten i bostaden enligt handikappservicelagen, tidigare för klaganden borde ha fattat ett tjänstemannabeslut om beloppet av den kostnad som ersätts och eventuellt hur reparationen genomförs som personen i ifråga kunde yrka på rättelse i.

I det här fallet hade behandlingen av ärendet allt som allt, inklusive rättsprocesser, pågått i mer än fyra år. JO betonade att det krav på att ett ärende ska behandlas utan dröjsmål som föreskrivs i förvaltningslagen gäller alla olika skeden i behandlingen av ett förvaltningsärende. Detta innebär också t.ex. att ett beslut av en förvaltningsdomstol ska börja verkställas utan dröjsmål (5249/2016).

JO uppmärksammade socialväsendet på att domstolens beslut ska verkställas utan dröjsmål och att ärendet ska utredas i fallet där förvaltningsdomstolen hade upphävt beslutet och returnerat ärendet som berörde personlig assistans enligt handikappservicelagen till socialväsendet för ny behandling. Socialväsendet hade dock behandlat ärendet i mer än tre månader.

Beslutsfattandet hade dragit ut på tiden eftersom socialväsendet hade väntat på ett utlåtande från en fysioterapeut. JO betonade att om myndigheten själv begär utlåtanden och utredningar, ska den övervaka och följa tillgången till tilläggsutredningar och vid behov ge en tidsfrist för en tilläggsutredning som begärs av en utomstående (3399/2016).

JO ansåg att den privata serviceproducenten hade förfarit på ett sätt som strider mot lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården eftersom klienten inte hade fått ett skriftligt svar på sin anmärkning utan den verkställande direktören endast hade diskuterat ärendet per telefon med klaganden. JO delgav den privata serviceproducenten sin uppfattning om att denne försummat sin skyldighet att ge ett skriftligt svar på anmärkningen (140/2017).

Färdtjänst

Handikappservicelagen eller handikappserviceförordningen innehåller inga detaljerade bestämmelser om hur färdtjänst ska ordnas för gravt handikappade personer. Kommunen kan ordna färdtjänst t.ex. i form av personlig taxitransport, samtransport eller centraler som förenar olika resor (transportförmedlingscentral). Sökanden kan kräva att socialväsendet ordnar färdtjänst på ett sätt som passar personen i fråga och sökanden har rätt att få ett beslut i vilket personen kan yrka på rättselse i vad gäller kraven på hur färdtjänsten ordnas.

JO uppmärksammade socialväsendet på att en tjänsteinnehavare inom socialväsendet alltid i samband med planeringen av servicen och beslutsfattandet ska göra en individuell bedömning av vilka behov en gravt handikappad person har i fråga om att mobilitet och stöd för mobiliteten. En gravt handikappad person kan också få sådana plötsliga och brådskande behov med anknytning till färdtjänst som kräver att det ordnas en s.k. snabbresa.

Det handlar i sista hand om att ordna en personlig färdtjänstresa. En gravt handikappad person har rätt att få ett krav gällande behovet av snabbresa undersökt av myndigheten (4268/2016).

JO uppmärksammade stadens välfärdstjänster på att ett individuellt sätt att ordna färdtjänst är att ge klienterna möjlighet att beställa färdtjänst genom ett textmeddelande. JO ansåg att socialarbetaren inom stadens välfärdstjänster hade försummat att fatta tillfälliga och individuella s.k. fortsatta beslut om hur klagandens färdtjänst ska ordnas och beställas, och att beslutsfattandet hade fördröjts på grund av detta.

JO ansåg att det att sätten att ordna och beställa färdtjänst hade registrerats i klagandens färdtjänstprofil inte var ett tillräckligt förfarande i ärendet. JO fäste stadens välfärdstjänsters uppmärksamhet vid skyldigheten att fatta ett beslut och trygga en kontinuerlig service (6/2017*).

I ett ärende som gällde färdtjänst konstaterade JO att de tekniska begränsningar som klientdatasystemet medförde inte får vara ett hinder för att fat-

ta beslut om handikappservice som gäller tills vidare. Av beslutet bör tydligt framgå t.ex. hur länge beslutet gäller. Om ett beslut har fattats för en viss tid ska det av beslutet också framgå ett motiverat skäl till att ett beslut för viss tid har fattats.

Eftersom välfärdstjänsterna meddelade att man hade börjat vidta åtgärder för att rätta till förfarandet kring klientdatasystemet och beslutsfattandet, gav ärendet inte JO anledning till annat än att fästa välfärdstjänsternas uppmärksamhet vid det som sagts om att fatta beslut om handikappservice och beslutens giltighetstid (716* och 741/2017).

BJO konstaterade att det i handikappservicelagen eller handikappserviceförordningen inte fastställts vad som avses med "enkelriktad resa" inom färdtjänsten. Ett stopp som an knyter till syftet med resan och som görs under färdtjänsten kan genomföra de föreskrivna syftena och målen med lagen.

Laglighetsövervakaren kan dock inte ta ställning till i vilka situationer under en färdtjänstresa det är tillåtet att göra ett stopp och hur långa stopp som kan tillåtas eller hur lång förbeställningstid för taxin som kan betraktas som godtagbar. Tjänsteinnehavaren ska alltid individuellt bedöma vilka behov en gravt handikappad person har gällande bl.a. mobilitet och stöd för mobilitet.

BJO betonade att det av färdtjänstens karaktär som subjektiv rättighet följer att färdtjänst inte med stöd av kommunernas separata tillämpningsanvisningar får ordnas så att man på grund av sättet färdtjänsten ordnas *de facto* förhindrar eller avsevärt försvårar anlitaandet av färdtjänst och därigenom en gravt handikappad persons möjligheter att röra sig utanför hemmet (3689/2016*).

Klientavgift

Ställföreträdande BJO uppmärksammade social- och hälsovårdsverket på att den avgift som tas ut för färdtjänst med anledning av ett handikappserviceärende endast kan tas ut till den del som klienten i verkligheten har utnyttjat den service som hen beviljats om inget annat anges i klientav-

giftslagen eller förordningen. I detta fall var det fråga om de klientavgifter som togs ut för skolt-transport av ett barn med funktionsnedsättning.

Ställföreträdande BJO framhävde också att om kommunen har tagit ut en för hög klientavgift eller tagit ut klientavgiften på fel grunder av klienten, är kommunen skyldig att betala tillbaka den del av avgiften som var för hög. Om kommunen inte går med på återbetalning till följd av kravet, ska kommunen fatta ett beslut angående kravet. Ärenden som gäller klientavgifter avgörs i sista hand av en behörig domstol (760/4/16*).

Klienten inom handikappservicens färdtjänst hade enligt ansökan endast beviljats några arbetsresor per månad, men kommunens socialväsande tog i enlighet med den regionala anvisningen varje månad ut priset för en månadsbiljett av klienten. JO konstaterade att en klientavgift som fastställts som en månadsavgift kan vara oskälig på det sätt som avses i förordningen om klientavgifter.

JO konstaterade allmänt att det för att tillgodose den subjektiva rätt som gravt handikappade personer har kunde vara motiverat att en person med gravt handikapp också ges möjlighet att betala en skälig avgift för en enskild resa (självriskandel). Genom ett sådant förfarande skulle man enligt JO:s åsikt bättre sörja för och främja tillgodoseendet av gravt handikappade personers rättigheter (5046/2016).

BJO utredde i ett ärende som undersöktes på eget initiativ fem städers praxis för uppbärande av klientavgifter för stadens färdtjänst (självriskandel) och huruvida klienterna inom färdtjänsten hade beviljats avgiftsrabatter. BJO ansåg att det att man i vissa kommuner kunde välja mellan att betala självriskandelarna (de avgifter som tas ut) på förhand eller i efterskott mot faktura till banken var ett förfarande som främjade färdtjänst-klientens rättigheter.

Enligt BJO främjas tillgodoseendet av de rättigheter som personer med funktionsnedsättning har också om en gravt handikappad person i stället för en månadsavgift betalar en klientavgift endast för de tjänster personen väljer att anlita. Kommunen ska för att trygga klientens oundgängliga

försörjning sänka eller avskaffa klientavgifterna om avgifterna leder till att klienten behöver utkomststöd eller påverkar utkomststödet belopp. Sänkning av avgifterna ska prioriteras framom utkomststöd.

I synnerhet nu när FPA tar hand om det grundläggande utkomststödet är det med tanke på klientens rättigheter nödvändigt att kommunerna vid behov sänker sina klientavgifter eller avskaffar dem i situationer där personen på grund av de avgifter som tas ut är i behov av utkomststöd eller avgifterna påverkar personens utkomststöd (3150/2/15).

JO uppmärksammade stadens social- och hälsovårdsväsande på att myndigheten var informeringsskyldig i fall där meddelanden om nya klientavgifter hade publicerats och skickats till klienterna inom tjänsterna för personer med funktionsnedsättning först efter att de nya klientavgifterna hade trätt i kraft och därmed *de facto* redan verkställts. JO betonade att man bör fästa särskild uppmärksamhet vid att informera om förändringar som skett i fråga om tjänster för personer i utsatt ställning, t.ex. gravt handikappade, långtidssjuka och äldre.

JO ansåg att staden inte till alla delar hade informerat om ändringarna i klientavgifterna för färdtjänst och andra tjänster för personer med funktionsnedsättning i enlighet med kraven på en god förvaltning. Myndigheten åläggs en större informerings- och utredningsskyldighet om en ändring i dess anvisningar eller praxis påverkar eller kommer att påverka en socialvårdsklients förmåner eller rättigheter.

Genom att informera om ändringar i god tid ges också socialvårdsklienten möjlighet att reagera på saken och vid behov ansöka om att en avgift enligt klientavgiftslagen ska sänkas eller efterskänkas hos socialväsandet (1463/2016*).

I laglighetsövervakningspraxisen har det i fråga om klientavgifter fastställts som minimikrav att en socialvårdsklient åtminstone på begäran ska få ett beslut om grunderna för fastställandet av klientavgifterna och klientavgiftens belopp i vilket personen kan yrka på rättelse.

JO undersökte på eget initiativ stadens handikappservices förfarande för beslutsfattande i synnerhet i fråga om klientavgifter som tas ut av personer med utvecklingsstörning. JO ansåg att det var positivt att stadens social- och hälsovårdsväsende meddelade att det vidtagits åtgärder för att utarbeta överklagbara beslut gällande klientavgifter och för att utveckla informeringen eller anvisningarna kring klientavgifter (129/2017).

JO fäste allvarligt grundtrygghetsnämndens uppmärksamhet vid att en socialvårdsklient har rätt att få ett för klienten specifikt, överklagbart beslut om den klient-/måltidsavgift som fastställts för personen i fråga. JO betonade att enbart ett allmänt meddelande om klientavgifter eller om t.ex. möjligheten att ansöka om avgiftsbefrielse utan lagliga anvisningar om rättelseyrkande inte är tillräckligt (6675/2016*).

Personlig assistans

Sättet att ordna personlig assistans enligt handikappservicelagen avgörs av en kommunal tjänsteinnehavare med rätt att besluta om detta. När man beslutar på vilket sätt personlig assistans för en person med svår funktionsnedsättning ska ordnas ska man beakta personens egna åsikter, personens behov till följd av skada eller sjukdom och personens livssituation i sin helhet. En person med svår funktionsnedsättning har ändå ingen absolut rätt att få service på just det sätt som hen önskar sig. Frågan om hur servicen ska ordnas kan utredas av domstol om det uppstår meningsskiljaktigheter.

Ställföreträdande BJO ansåg att enheten för boendetjänster hade försummat sina skyldigheter eftersom alla assistentbesök som överenskomits med klaganden inte hade genomförts exakt enligt den överenskomna planen. Det var inte fråga om att ett enskilt servicebesök hade glömts bort. Ställföreträdande BJO uppmärksammade producenten av boendetjänsten (boendeenheten) på att det är viktigt att assistentservicebesöken genomförs vid överenskommen tidpunkt och enligt avtal (1319/4/16*).

Det uppdagades också ett annat fall där personlig assistans inte hade tillhandahållits klaganden på lämpligt sätt eftersom assistenten vid två tillfällen inte hade anlänt till platsen vid överenskommen tidpunkt. JO fäste servicesedelproducentens uppmärksamhet vid att det är viktigt att trygga att tjänsten för personlig assistans är av hög kvalitet och att assistentens besök sker vid överenskommen tidpunkt.

Dessutom betonade JO att kommunen är skyldig att övervaka servicesedelproducentens verksamhet och verksamhetens kvalitet. Kommunen ska ingripa i servicesedelproducentens verksamhet och i sista hand återta godkännandet av servicesedelproducenten om servicen inte motsvarar den nivå som krävs av motsvarande kommunala aktör (3369/2017).

JO betonade att kommunen ska övervaka kvaliteten på de tjänster den köpt och hur tjänsterna ordnas om den skaffar tjänster för personlig assistans av en privat serviceproducent i form av en köpt tjänst. Kommunen kan inte överföra sitt eget organiseringsansvar till en privat serviceproducent eller den tillsynsskyldighet som ålagts kommunen till en enskild klient. I fallet i fråga hade kommunens välfärdstjänster inte ingått skriftliga avtal med de serviceproducenter som tillhandahöll personlig assistans.

JO uppmärksammade välfärdstjänsterna på kommunens tillsynsansvar och skyldigheten att utarbeta skriftliga uppdragsavtal. JO bad välfärdstjänsterna att före den 28 februari 2018 meddela vilka åtgärder som hade vidtagits med anledning av beslutet (5170/2016*).

Den 28 februari 2018 meddelade välfärdstjänsterna att åtgärder för att utarbeta avtal om köpta tjänster hade vidtagits.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning

De klagomål som gällde service för personer med utvecklingsstörning handlade om bemötandet, användningen av begränsningsåtgärder i boendeenheterna, klientavgifter och servicens kvalitet samt uppgörandet av serviceplaner och specialomsorgsprogram.

JO ansåg att stadens social- och hälsovårdsväsende hade agerat på ett sätt som strider mot lagen om utvecklingsstörda eftersom granskningen och utarbetandet av ett specialomsorgsprogram för klagandens barn hade fördröjts. JO uppmärksammade social- och hälsovårdsväsendet på att försummelse av att göra upp ett specialomsorgsprogram och se över programmet i rätt tid kan äventyra tillgodoseendet av rättigheterna för en person i utsatt ställning och behov av specialomsorger, t.ex. tillgången till ändamålsenliga tjänster och förverkligandet av rättsskydd.

Klagandens barn hade *de facto* varit utan ett gällande specialomsorgsprogram i över elva månader till följd av att granskningen av programmet fördröjts, och dessutom hade utarbetandet av programmet fördröjts med tre veckor.

Av beslutet om handikappservice eller social- och hälsovårdsväsendets utlåtande framgick inte varför besluten om handikappservice för klagandens barn hade fattats för viss tid. JO betonade att myndigheten ska ha ett motiverat skäl för att fatta ett beslut för viss tid. Då det handlar om en subjektiv rättighet som förknippas med ett kontinuerligt behov borde besluten i regel fattas som tills vidare gällande. JO uppmärksammade stadens social- och hälsovårdsväsende om det som sagts om förtroendeskydd och beslutsfattande.

Dessutom fäste JO social- och hälsovårdsväsendets uppmärksamhet vid skyldigheten att motivera beslut eftersom det av beslutet om personlig assistans inte framgick varför timantalet för servicen hade minskats från de tidigare tio timmarna till fem timmar. JO ansåg att man i beslutet på något sätt borde ha framfört de faktorer på grund av vilka servicens omfattning hade minskats. I de serviceplaner som fanns tillgängliga eller i andra handlingar togs inte ställning till orsakerna till det minskade timantalet (2084/2016*).

I ett annat avgörande ansåg JO att det var viktigt att man också då man undersöker förutsättningarna för specialomsorger oberoende av en persons vilja tryggar att klienten har möjlighet att regelbundet vistas utomhus, om klientens hälsotillstånd tillåter detta. JO fäste samkommunens

uppmärksamhet vid att klienten som huvudregel ska ha möjlighet, också under en undersökningsperiod, till regelbunden daglig utomhusvistelse.

I fallet i fråga hade barnet placerats vid en enhet för vuxna. JO uttryckte sin uppfattning om att barn under 18 år i regel inte får placeras vid en enhet för vuxna, såvida inte barnets bästa i undantagsfall kräver det. Den orsak som nämndes i utredningen (den fysiska storleken hos klienter över 16 år och utmaningar i fråga om beteendet) var inte en lämplig grund för att placera barnet i en grupp för vuxna eftersom barn vanligen ska skötas tillsammans med andra barn i samma utvecklingsskede. JO ansåg att det är viktigt att utgå från att minderåriga sköts vid en enhet där personen har möjlighet till sällskap av personer i egen ålder.

JO ansåg att samkommunens servicechef hade förfarit på ett sätt som strider mot lagen om utvecklingsstörda eftersom chefen inte på lämpligt sätt till klaganden hade skickat det beslut om begränsningsåtgärder som fattats gällande klagandens minderåriga barn (rörelsefrihet under övervakning). JO betonade att tiden för sökande av ändring inte inleds innan den som har rätt att överklaga delgetts beslutet jämte besväransvinningar. På grund av detta och förverkligandet av rättsskyddet ska beslutet alltid delges alla parter, fast det har gått en tid sedan beslutet fattats och man inte har delgett beslutet på det sätt som lagen förutsätter (4563/2016*).

Stadens förfarande vid beviljande av kort för idrottsassistent

JO ansåg att det var positivt att staden använder sig av ett kort för idrottsassistenter. Kortet är riktat till specialgrupper och ger assistenter för personer med funktionsnedsättning eller långtidssjuka personer rätt till gratis inträde till de platser för inomhusidrott som stadens motionstjänster förvaltar. Kortet för idrottsassistenter främjar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning och långtidssjuka personer att på lika grunder delta i motionshobbyer och idrottsverksamhet.

Även om det inte är fråga om en lagstadgad förmån ska man vid fastställande av kriterierna för beviljande av kort för idrottsassistenter och behandlingen av sökande sträva efter att förfara på ett så jämnt och rättvist sätt som möjligt. Efter som stadens motionstjänster hade vidtagit korrigerande åtgärder med anledning av klagomålet och utökat alternativen vad gäller kriterierna för beviljande av kort för idrottsassistenter så att de även omfattar en bedömning av behovet av en assistent som görs av personalen inom socialserVICEN, fanns det ingen anledning för JO att vidta ytterligare åtgärder (5234/2016*).

SOCIALFÖRSÄKRING

JO gav FPA en anmärkning om lagstridiga förfaranden i ett ärende som gällde rehabilitering för en gravt handikappad person. JO ansåg att FPA hade försummat att behandla klagandens ärende på lämpligt sätt genom att ge klaganden motstridig information om tiderna för genomförande av rehabiliteringstjänsten. Dessutom ansåg JO att FPA inte tillräckligt tydligt hade motiverat det nya beslut som fattats och genom vilket det tidigare beslutet justerades, och FPA hade heller inte hört klaganden på lämpligt sätt i samband med att beslutet sågs över.

Med anledning av det skedda meddelande FPA att anstalten ska specificera sina interna anvisningar i fråga om motivering av beslut och hörande av klienten i situationer där ett beslut till en klient ses över. Utöver de fel som FPA vidkänt ansåg JO dessutom att det var felaktigt och vilseledande att det i det nya beslutet hade antecknats att "Ansökan inkom 18.12.2014" även om klaganden inte hade lämnat in någon ansökan. JO ansåg att klaganden hade haft en motiverad orsak att lita på att personen i fråga får lymfterapi i enlighet med det beslut som FPA tidigare utfärdat och under den tid som konstaterats i beslutet.

Enligt JO:s uppfattning borde FPA genom att agera enligt principen om förtroendeskydd ha iakttagit det lagkraftvunna beslut anstalten fattat åtminstone tills det att det nya beslut FPA fattat

hade vunnit laga kraft. Dessutom hade FPA:s förfarande lett till att klaganden inte hade fått en del av den lymfterapi som beviljats genom FPA:s lagkraftvunna beslut. JO bad FPA överväga hur den kunde gottgöra den klagande för sitt lagstridiga förfarande (3733/2016*).

FPA meddelade den 15 november 2017 att en gottgörelse på 350 euro hade betalats till klaganden.

Enligt JO:s uppfattning agerade FPA på ett sätt som strider mot förvaltningslagen då anstalten inte utan dröjsmål hade delgett även den andra vårdnadshavaren avgörandet om handikappbidrag till personens över 16-åriga barn.

FPA meddelade att anstalten har förtydligat sina anvisningar för verkställande gällande delgivning av beslut som berör förmånstagare av handikappbidrag för 16-17-åringar så att beslutet om handikappförmån skickas till såväl förmånstagaren som separat till förmånstagarens båda vårdnadshavare i fall där förmånstagaren är 16-17 år och vårdnadshavarna bor på olika adresser. Anvisningen har börjat tillämpas från den 1 december 2017 (6023/2016).

Tolkningstjänst för personer med funktionsnedsättning

Skyldigheten att ordna tolkningstjänster för personer med hörselskada, syn- och hörselskada samt talskada överfördes från kommunerna till FPA den 1 september 2010. FPA kan ordna tolkningstjänsten endera genom att själv producera tjänsten eller genom att skaffa den från andra tjänsteproducenter. Verksamheten som förmedlingscentral för tolkningstjänster omvandlades till FPA:s egen verksamhet den 1 januari 2014.

Målet med tolkningstjänsten för personer med funktionsnedsättning är att främja lika behandling av personer med funktionsnedsättning som behöver tolkningstjänsten i förhållande till personer utan funktionsnedsättning så att personer med funktionsnedsättning har möjlighet till delaktighet och informationsförmedling samt växelverkan med andra människor.

En person med funktionsnedsättning som med stöd av någon annan lag får tillräckligt och för sig lämplig tolkning har inte rätt till tolkningstjänst för personer med funktionsnedsättning. Sådana lagar är bl.a. lagen om grundläggande utbildning och patientlagen.

Rätten att få ett motiverat beslut hör till den i grundlagens 21 § tryggnadsgarantin om en god förvaltning. JO har i sin avgörandepraxis vanligtvis ansett att FPA borde ge ett överklagbart beslut om anstalten vägrar förmedla en tolkbeställning för en person som har rätt till tolkningstjänst. Av FPA:s skriftliga överklagbara beslut bör framgå detaljerad information om och motivering till varför en tolk inte förmedlas till klaganden för beställningen i fråga.

Denna skyldighet är enligt JO inte beroende av grunden för nekadet, det vill säga t.ex. av att ordnandet av tolkningstjänst i det undersökta fallet tydligen inte i första hand hörde till FPA:s uppgifter (932/4/16). Också i de fall där FPA och den som beställt tolkning är oense om nivån på tolkningen, ska ett överklagbart beslut ges åt parten om denne så kräver (3793/2016).

HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Placering på ett sjukhus för fångar och beaktande av funktionsnedsättning

JO kunde inte utifrån utredningen anse att klagandens ankomst till sjukhuset för fångar i sig hade beaktats och att det vidtagits åtgärder för att sörja för personens grundläggande behov. Av utredningen framgick att man hade ökat antalet vårdanställda på veckoslut. Klagandens svåra funktionsnedsättning och de behov den orsakar hade också beaktats i planen för strafftiden. JO ansåg ändå att det kunde ifrågasättas om beredskapen till alla delar var fullständigt tillräcklig.

Enligt JO:s uppfattning skulle skyldigheten att göra rimliga anpassningar ha krävt att sjukhuset för fångar till klaganden hade skaffat en bredare säng som fången skulle ha kunnat vända sig i. Det borde också ha ordnats möjlighet till bassäng-

terapi under den tid klaganden vistades på sjukhuset för fångar. Det att bassängsterapin upphörde påverkades av bristande personalresurser, som förhindrade genomförandet av terapin. JO delgav Enheten för hälso- och sjukvård för fångar sin uppfattning om bristerna vad gäller rimliga anpassningar och tillhandahållandet av rehabilitering och bad enheten beakta denna (1216/2016).

JO ansåg att staden agerade felaktigt då staden nekade till att ersätta anskaffningskostnaderna för en hygienoverall som en äldre med svår Alzheimers bosatt på ett serviceboende med heldygnsoomsorg skaffat. JO konstaterade att utdelningen av hjälpmedel för medicinsk rehabilitering alltid utgår från patientens medicinska tillstånd och en individuell bedömning av behovet i varje enskilt fall. Eftersom den behandlande läkaren hade bedömt att hygienoverallen är nödvändig i vården av äldre borde denne ha beviljats overallen som ett hjälpmedel för medicinsk rehabilitering (6616/2016).

UTBILDNING

Beslut om särskilt stöd för teckenspråkigt barn

JO gav stadens bildningsväsende en anmärkning eftersom det av beslutet som fattats av en tjänsteinnehavare inte framgick vilket särskilt stöd (tolkningstjänster) som ska tillhandahållas förskole- eleverna med teckenspråk som modersmål (tvillingar) och hur det beslutats att stödet ska ges. Vårdnadshavarna hade önskat att eleverna ska få en teckenspråkstolk i förskoleundervisningen, men tolkningstjänsterna genomfördes av en teckenspråkshandledare.

I det beslut som tjänsteinnehavaren fattat beslutades och specificerades inte hur man hade beslutat att ordna tolkningstjänsterna för förskolebarnen, och därför hade klagandena *de facto* inte möjlighet att överklaga tjänsteinnehavarens beslut. JO ansåg att bildningsväsendet hade förfarit på ett sätt som strider mot förvaltningslagen och lagen om grundläggande utbildning i ärendet. Till följd av det som skett uppmärksammade JO med

tanke på framtiden bildningsväsendet på att beslut om angelägenheter som är viktiga för ordnandet av elevens rättsskydd och undervisning ska fattas i ett beslut om särskilt stöd.

JO ansåg att försummelsen var allvarlig eftersom det hade varit fråga om att bedöma och trygga ett barns förutsättningar för att delta i undervisning på lika grunder. Dessutom fäste JO bildningsväsendets uppmärksamhet vid att anordnare av undervisning ska ordna tillräckligt stöd för inlärnigen och skolgången genast då ett stödbehov uppdagas.

JO betonade att myndigheten borde ha fattat ett beslut om tolkningstjänster inom ramen för det särskilda stödet innan eleverna började i förskolan eftersom det av barnens funktionsnedsättning tydligt framgick att de behöver särskilt stöd redan då förskoleundervisningen inleds och eftersom stadens arbetsgrupp redan hade beslutat hur stödet ska genomföras våren före förskoleundervisningens start på hösten.

I samma beslut fäste JO bildningsväsendets uppmärksamhet vid att det att ett beslut om tolkningstjänster fattas i samband med ett beslut om särskilt stöd enligt rättspraxisen inte påverkar hur man söker ändring i beslutet om tolkningstjänst. Detta innebär att även om man i fråga om ordnandet av särskilt stöd fick yrka rättelse hos regionförvaltningsverket, ska det vad gäller tolkningstjänsterna fogas en besväransvisning till förvaltningsdomstolen till beslutet (745/4/16*).

JO betonade på allmänt plan att det är särskilt viktigt att identifiera vilket individuellt stöd ett daghemsbarn behöver och att ordna stödet om det är fråga om ett barn med flera funktionsnedsättningar som har flera behov av individuellt stöd, så att barnets rätt att delta i småbarnspedagogiken på lika grunder som andra barn tillgodoses. JO ansåg att det var otillfredsställande att det enligt stadens utredning ordnas teckenspråkig småbarnspedagogik endast vid ett daghem, som inte lämpar sig för barn med rörelsehinder.

JO ansåg inte att stadens bildningsväsende hade förfarit på ett sätt som strider mot lagen eftersom skyldigheten att fatta ett överklagbart beslut om ordnande av småbarnspedagogik för barn som

behöver särskilt stöd var tolkningsbar ur ett rättsligt perspektiv. JO konstaterade dock på ett allmänt plan att det i mångtydiga situationer skulle rekommenderas att ge ett överklagbart beslut, åtminstone om parterna begär ett sådant (715/4/16).

BROTTPÅFÖLJDSBRANSCHEN

Förhållanden för och placering av en rörelsehindrad fånge

Enligt JO skulle det i framtiden vara motiverat att i fråga om rörelsehindrade fångar genast då fången anländer till fängelset utreda om det i cellen finns ett säkerhetssystem som är tillräckligt med tanke på fångens situation och hur systemet vid behov kan göras tillräckligt. Om det för att fången ska kunna gå ut på gården för utomhusvistelse krävs assistans av personalen, får man enligt JO inte låta saken bero så att fången på eget initiativ måste utreda ärendet och be om att få gå ut, utan fången ska vid ankomsten till fängelset informeras om att det finns möjlighet till utomhusvistelse med hjälp av personalen.

Klagandens möjligheter till aktiviteter och att röra på sig hade varit mer begränsade än för andra fångar eftersom fängelset inte var lämpat för personer i rullstol och fängelset inte hade möjlighet att ordna en personlig assistent.

JO hänvisade till ett tidigare beslut, där JO ansåg att det strider mot lagen att en rullstolsbunden fångs möjligheter att tillbringa tid utanför cellen och delta i aktiviteter *de facto* förhindrades nästan helt på grund av personens funktionsnedsättning. Rörelsebegränsningen får inte leda till att fången tillbringar sin strafftid i förhållanden av isoleringstyp på grund av sin funktionsnedsättning.

I det här fallet verkade klagandens situation vara bättre, men klaganden var ändå inte i jämlik ställning jämfört med de andra fångarna. T.ex. borde det för klaganden ha ordnats möjlighet att vistas i biblioteket och motionslokalerna lika ofta som för de andra fångarna, i fråga om motionslokalerna kanske till och med oftare, eftersom det centrala målet med klagandens strafftid hade varit att upprätthålla den fysiska och psykiska funktionsförmågan.

Fången hade inte tillräckliga och motsvarande möjligheter till aktiviteter och fritid som de andra fångarna i det slutna fängelset. När det senare i juli 2016 beslutades att fången ska förflyttas från det slutna fängelset till en öppen anstalt, kunde förflyttningen genomföras först i oktober 2016 eftersom det inom brottspåföljdsregionen inte fanns en tillgänglig plats vid en öppen anstalt som lämpade sig för den rörelsehindrade fången.

JO hade redan genom ett beslut som fattades 2014 konstaterat att det med tanke på den jämlikhet som garanteras i grundlagen var ohållbart att en fånge i rullstol inte hade möjlighet att komma till en öppen anstalt på grund av att det inte finns några tillgängliga platser på öppen anstalt (2871/2016*).